

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ

Кафедра політології
Кафедра теорії та історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник декана з навчальної роботи

«26» серпня 2026 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ СТУДІЇ

для студентів

галузь знань
освітній рівень
спеціальність
освітня програма
вид дисципліни

10 Природничі науки
Бакалавр
103 – Науки про Землю
Геоєкологія та екосистемні послуги
Обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2026/2027
Семестр	6
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладач: **Малес Людмила Володимирівна**, доктор соціологічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії соціології факультету

Федірко Іван Павлович, кандидат філософських наук, доцент кафедри
політології філософського факультету

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2026

Розробник: **Федірко Іван Павлович**, кандидат філософських наук, доцент кафедри політології філософського факультету

ЗАТВЕРДЖЕНО

Завідувачка кафедри фізичної географії та геоекології

 (Людмила БІЛОУС)

Протокол №1 від 25 серпня 2026 року.

Схвалено науково-методичною комісією географічного факультету

Протокол від 26 серпня 2026 року №5

Голова науково-методичної комісії (Наталія КОРОГОДА)
(підпис)

26 серпня 2026 року

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування знань про особливості сучасного українського суспільства, політики і влади у порівняльному контексті, про специфіку соціологічного та політологічного знання про проблеми і тенденції розвитку суспільства, політики і влади, задля поглиблення вмінь розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності предметної області географії.

2. Вимоги до засвоєння навчальної дисципліни:

А) До початку вивчення цього курсу студенти мають володіти **знаннями** з основ держави та права, що давали б уявлення про становлення та розвиток суспільства та його інститутів.

Б) **Вміти** збирати та інтерпретувати інформацію щодо суспільно-політичних процесів, застосовувати базові поняття в критичному осмисленні подій, що мають місце в сучасному світовому політичному процесі.

В) **Володіти елементарними навичками** наукового дослідження щодо пошуку, критичного відбору та систематизації інформації як прикладного так і теоретичного характеру.

3. Анотація навчальної дисципліни: Курс «Соціально-політичні студії» спрямований на висвітлення й пояснення основних положень, зміст яких відображає сучасні досягнення світового та вітчизняного гуманітарного знання в усій різноманітності наукових спрямувань. «Студії» розкривають принципи та закономірності функціонування та розвитку соціополітичної системи в цілому, та окремих її інститутів, зокрема: держави як фундаментального інституту політичної системи, громадських організацій та політичних партій (з поясненням їхніх ідеологічних засад). Детально пояснюється сутність феномену влади та способи і межі її здійснення. Розкриваються історичні та актуальні сучасні особливості трансформації політичних режимів і здійснюється порівняльний аналіз характеристик демократичного та недемократичних режимів. Розкривається феномен соціального та політичного конфліктів і конкретні їх форми та вияви. Визначається сутність інституту виборів та етапів і специфіки перебігу виборчих кампаній, розкриваються механізми виборчої інженерії, технологій формування іміджу кандидата та особливостей функціонування політичного ринку. Розкриваються основні тенденції розвитку сучасної світової політики та особливості вітчизняного політичного процесу.

4. Завдання (навчальні цілі) – сформувати у студентів навички критичного аналізу для пояснення соціально-політичних явищ і

процесів, їх представлення в ЗМІ, повсякденній свідомості та в теоретичних узагальненнях з акцентом на сучасне соціологічне та політологічне знання, розвинути знання про особливості функціонування і розвиток сучасних соціальних і політичних систем, їх структурні елементи та соціальні наслідки, соціальні та політичні проблеми сучасного суспільства.

Завдання навчальних дисциплін дозволяють набуту здобувачеві наступні загальні та спеціальні компетентності передбачені освітньою програмою:

- ЗК01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- ЗК02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- ЗК05. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

5.Результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумков ій оцінці з дисциплі ни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1	Сутність соціальних та політичних феноменів, що є предметом соціологічних та політологічних студій, володіти та вміти застосовувати базовий понятійно-категоріальний апарат соціології і політології	Лекція, семінар	Усна доповідь, Участь в обговоренні/ дебатах	5
1.2	Актуальні соціальні та політичні проблеми сучасного суспільства, умови та чинники їх виникнення та розв'язання, специфіку їх прояву в українському	лекція, семінар	Усна доповідь, есе	5

	суспільстві			
1.3	Сутність проявів влади як соціального та політичного феномену, ознаки, ресурси та способи її функціонування; відмінності між соціальним, політичним та державним виміром влади	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, аналітична розвідка	5
1.4	Підходи до визначення і класифікації конфліктів та шляхи їх розв'язання; відмінності між справжніми та фальшивими конфліктами загалом і їхніми українськими прикладами	Лекція, самостійна робота	Есе	5
1.5	Ознаки демократії та роль і місце громадсько-політичних об'єднань у функціонуванні демократичного режиму	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, есе	5
1.6	Проблеми світового політичного процесу і міжнародних відносин; національні інтереси України, її місце, роль і геополітичний статус у сучасному світі.	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження, контрольна робота	15
	Вміти:			
2.1	Аналізувати соціальні та політичні явища, інтерпретувати їх із позицій сучасного соціологічного та політологічного знання	Лекції, семінари, самостійна робота	Усні доповіді, реферування з коментарями	5
2.2	Визначати та розкривати сутність актуальних соціальних та політичних проблем, конфліктів сучасного суспільства, їх умови і чинники виникнення та врегулювання;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, пояснення до конспекту першоджерел	5

2.3	Критично осмислювати інформацію про соціально-політичні явища і процеси, яка представлена у масовій свідомості, публікаціях у ЗМІ та в соціальних мережах, його обґрунтованість з точки зору сучасних соціології та політології	Семінари, самостійна робота	Дебати, презентація самостійного дослідження	5
2.4	Визначати ціннісні засади різних політичних ідеологій та концепцій; орієнтуватися в програмах і платформах основних політичних партій та рухів, які впливають на політичне життя України;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження	5
2.5	Виявляти інтереси та цінності, що спонукають діяти різних суспільно-політичних суб'єктів та розрізняти особисті та структурні мотиватори їх вибору	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії	5
2.6	вміти застосувати соціально-політичні знання в громадській діяльності та спорадичній політичній участі	Семінари, самостійна робота	Есе, доповіді, дебати, презентації	10
	Комунікація:			
3.1	Використовувати знання іноземних мов для аналізу іншомовного масиву професійних текстів, зокрема аудіо та відео матеріалів (електронних лекцій/курсів/диспутів/інтерв'ю тощо) для оволодіння актуальними знаннями, всебічного розуміння предмету дослідження	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, реферування з аналітичним коментарем	5

3.2	Демонструвати знання і мислення в дискусійному форматі, беручи участь у професійному обговоренні винесених тем на наукових семінарах, круглих столах, колоквіумах, дебатах тощо. Презентувати результати проведених досліджень будь-якої з тенденцій, що трансформують усталені уявлення/підходи/ процеси та інститути в сучасних умовах	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження, есе	5
3.3	Оперувати інформаційними засобами, що сприяють у презентуванні результатів дослідження у систематизованому вигляді з використанням інфографіки тощо.	Семінари	Презентації	2
	Автономність та відповідальність:			
4.1	Самостійно знаходити та критично осмислювати науково-публіцистичні тексти та інші інформаційні джерела з суспільно значимих питань	Самостійна робота	Усі види усних та письмових робіт	3
4.2	Самостійно виконувати усі види контрольних завдань, максимально уникаючи надмірного цитування, прихованих запозичень та інших видів фальсифікатів.	Семінари, самостійна робота	Колоквіуми, есе, контрольні роботи, презентації	5
4.3	Бути відповідальними у здійсненні наукових досліджень на всіх його етапах, від підбору джерел до винесення аналітичних суджень. Достовірність, всебічність та максимальна об'єктивованість дослідження мають визначати наукову сумлінність дослідника.	Семінари, самостійна робота	Усі види усних та письмових робіт, залік	5

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	1.1-1.6	2.1-2.6	3.1-3.3	4-4.3
Програмні результати навчання				
ПРН02. Використовувати усно і письмово професійну українську мову.	+	+	+	
ПРН13. Уміти доносити результати діяльності до професійної аудиторії та широкого загалу, робити презентації та повідомлення, зокрема й щодо організації екосистемних послуг.	+		+	+

7.Схема формування оцінки: рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами опитування, написання контрольних робіт (КР) та виконання семінарських робіт.

Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні така:

- У результати навчання – **1 (знання)** – до 40%;
- У результати навчання – **2 (вміння)** – до 35%;
- У результати навчання – **3 (комунікація)** – до 12%;
- У результати навчання – **4 (автономність та відповідальність)** – до 13%.

7.1. Критерії оцінювання:

1. Усна відповідь:

8-9 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов’язкову та додаткову літературу
 6-7 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов’язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

бали – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності

4-5 балів – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді

2. Доповнення / дискусія:

4 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми, 2-3 бали – доповнення змістовне
1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

3. Конспект першоджерел:

2 бали – студент опрацював необхідний текст із цитуванням та відповідними власними зауваженнями та поясненнями

1 бал – студент законспектував текст без цитувань та пояснень

4. Самостійна робота, підсумкова письмова робота:

20-16 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження / письмової роботи

15-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

10-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усіх двох частин та виконання самостійних робіт.

5. Есе, презентація, аналітична розвідка

12-15 балів – студенти цілковито володіють матеріалом, вільно оперують знаннями з курсу та здатні включати їх в ширший науковий контекст. Також студенти мають демонструвати високу ступінь самостійності у виконанні цих завдань та, водночас, ґрунтувати свої твердження на науково-достовірній літературі.

8-12 балів – робота не має високого рівня самостійності, або ж містить неповні обґрунтовані твердження, проте демонструє достатню обізнаність із необхідним обсягом рекомендованої літератури

4-7 бали – робота частково розкриває проблеми та здебільшого реферативна за змістом.

1-3 бали - існують суттєві помилки в роботі, що є наслідком незасвоєння матеріалу. Робота носить компілятивний несистемний характер.

- Умови допуску до заліку: рекомендований мінімум для допуску – 36 балів. Для студентів, які набрали сумарно меншу від 36 балів (*рекомендований мінімум*) кількість, обов'язковою умовою для отримання допуску до заліку є написання рефератів по

питанням пропущених чи недостатньо засвоєних тем.

- підсумкове оцінювання у формі заліку проводиться в письмовому форматі.
Максимальна кількість балів – 40, мінімальна кількість балів, що додаються до семестрових – 24 (60% максимальної кількості балів, відведених на залік).

Оцінювання за формами контролю:

Види робіт		Семестрова кількість балів	
		Min – 48 бали	Max – 80 балів
Усна відповідь		«6» x 3 = 18	«9» x 3 = 27
Доповнення, участь в дискусіях		«2» x 2 = 4	«4» x 3 = 12
Есе	Осмислення ролі суспільства та політики у житті людини (за матеріалами художньої чи публіцистичної літератури/ кіно	«8» x 1 = 8	«14» x 1 = 14
Самостійна індивідуальна робота	Аналітична розвідка передбачає здійснення порівняння політичних систем двох обраних країн за вказаними критеріями	«8» x 1 = 8	«12» x 1 = 12
	Презентація розробки проекту програми власної політичної партії	«10» x 1 = 10	«15» x 1 = 15
Підсумкова контрольна робота		«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20

Підсумкове оцінювання у формі заліку: підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів), яка визначається як сума (проста або зважена) балів за систематичну роботу впродовж семестру. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру. Таким чином, підсумкова оцінка складається із суми семестрової кількості балів та підсумкової контрольної роботи

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	ПКР (підсумкова контрольна робота) /залік	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	48	12	60
Максимум	80	20	100

Загалом, формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка», введеного в дію наказом № 170-32 від 11 квітня 2022 року.

7.2. Шкала відповідності

Зараховано /Passed	60-100
Не зараховано/ Fail	0-59

7.3. Політика навчальної дисципліни

Академічна доброчесність. Виконання всіх навчальних і контрольних завдань здійснюється з дотриманням Хартії академічної доброчесності та чинних положень Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Під час реалізації освітнього компонента дотримуються принципи академічної доброчесності, зокрема принцип нетерпимості (нульової толерантності) до будь-яких проявів її порушення, відповідно до Закону України «Про академічну доброчесність» та внутрішніх актів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Запозичення, використання даних, ідей, текстів, зображень, цифрових матеріалів та інших результатів мають бути належно атрибутовані. Порушення академічної доброчесності розглядаються відповідно до університетських процедур.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту можуть використовуватися лише у випадках і межах, визначених завданням та чинним Положенням про використання штучного інтелекту при реалізації освітніх програм у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Здобувач освіти несе відповідальність за достовірність, коректність, оригінальність і академічну доброчесність поданого результату та, якщо це передбачено завданням або політикою Університету, зазначає факт, інструмент і мету використання ШІ. Використання ШІ під час індивідуальних контрольних заходів дозволяється лише за прямим дозволом викладача. Використання генеративного штучного інтелекту не допускається під час контрольних заходів (проміжний та підсумковий контроль).

Визнання результатів неформальної та/або інформальної освіти. Результати навчання, здобуті в неформальній та/або інформальній освіті, можуть бути подані до визнання у встановленому Університетом порядку за умови їх відповідності результатам навчання цієї дисципліни та наявності підтверджувальних матеріалів.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ те ми	Назва теми	Лекції	Семіна ри	С/Р
1	Політика як соціальне явище, теоретичне знання та форма діяльності	2	1	8
2	Еволюція політичного знання	2	1	8
3	Влада як суспільно-політичне явище	2	2	8
4	Формування і функціонування політичних систем	2	2	8
5	Соціальна правова держава та громадянське суспільство	2	2	8
6	Громадсько-політичні об'єднання в політичній системі	2	2	8
7	Світові ідейно-політичні доктрини	1	2	6
8	Основні тенденції розвитку сучасної світової політики	1	2	6
<i>Підсумкова контрольна робота</i>				
	ВСЬОГО	14	14	60

Загальний обсяг – 90 год., зокрема:

Лекцій – 14 год.

Семінари – 14 год.

Самостійна робота – 60 год.

Консультації – 2 год.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Бжезінський З. Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади / Пер. з англ. Г.Лелів.- Львів: Літопис: 2012.- 168 с.
2. Воронов І.О. Демократичний транзит: політико-владні трансформації.- К.: Генеза, 2006.- 232с.
3. Гіденс Е. Соціологія. - К., Основи. - 1999р.- 835 с.
4. Кузьменко Т.М. Соціологія / Навчальний посібник. – Київ: «Центр учбової літератури», 2010. – 320 с.
5. Кирилюк Ф. М., Батрименко О. В. Історія зарубіжних політичних вчень: Навч.-метод. посібник. - К.: ТОВ «XXI століття: Діалог культур», 2005. - 256 с.
6. Політологія: навчальний посібник / Є.В. Перегуда та ін. – К.: КНУБА, 2012. (Рекомендовано МОНмолодьспорту України.)
7. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. / За ред. Цвиха В.Ф., Батрименка О.В. - К.: ВПЦ “Київський університет”, 2009 – 629 с.
8. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної думки): Підручник. - К., 2002.

Додаткова:

1. Арістотель. Політика. Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К.: Основи. 2003. – 239 с.
2. Вебер Макс. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Пер. з нім. Олександр Погорілий. — К: Основи, 1998. — 534 с.
3. Вебер М. Покликання до політики // Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика /Пер. з нім. Олександр Погорілий. – К.: Основи, 1998. – С. 173-191.
4. Вектори змін українського суспільства / За ред. В.М.Ворони, М.О.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2014. – 466 с.
5. Захарченко М.В., Погорілий О.І. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.). К.: Либідь. 1993.
6. Кирилюк Ф.М., Батрименко О.В. Історія зарубіжних політичних вчень. Навч.-метод. посібник. – К.: ТОВ “XXI століття: Діалог культур”, 2005. – 256 с.
7. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера / Євгеній Причепій (ред.). – К.: ВК ТОВ “Тандем”, 2002. – 582 с.
8. Лібанова Е.М. Нерівність в українському суспільстві: витоки та сучасність // Економіка України. – 2014. – № 3(628). - С. 4 – 18.
9. Мак'явеллі Н. Державець. Флорентійські хроніки– К.: Фоліо, 2013. – 512 с.
10. Малес Л. Вивчаючи тексти культури: соціокультурний аналіз як пізнавальна стратегія соціології. Монографія / Л. Малес. — К. : К. І.С. — 2011. — 325 с.
11. Парсонс В. Публічна політика. Вступ до теорії й практики аналізу політики. - К.: Києво-Могилянська академія, 2006. - 550 с.
12. Платон. Держава. – К.: Основи, 2005. – 355 с.
13. Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості: Національна доповідь / кер. авт. колективу Е.М. Лібанова / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. – 412 с.
14. Соціологія політики: Енцикл.словник / Авт.-упоряд. В.А. Полторак, О.В. Петров, А.В.Толстоухов. – К.: Вид-во Європ.ун-ту, 2009. – 442 с.
15. Федірко І.П. Історія української політичної думки. Навчальний посібник.

Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2013. с.1-479

16. Heywood A. Political Ideologies: An Introduction. - Palgrave Macmillan; Fifth Edition, 2012. - 392 p.
17. Introduction to Politics / R. Garner (Author), P. Ferdinand (Author), S. Lawson (Author). - Oxford University Press; 2 edition, 2012. - 560 p.
18. Lipset S. M. Political Man: The Social Bases of Politics. - The Johns Hopkins University Press, 1981. - 608 p.
19. The Cambridge history of twentieth-century political thought \ Ed. by T. Ball, R. Bellamy. - Cambridge University Press, 2008 -746 p.

Інтернет ресурси

1. Агенція суспільної інформації "Ініціатива" <http://www.asi.org.ua/>
2. Бібліотека факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://www.socd.univ.kiev.ua/>
3. Вісник Київського національного університету. Серія: Соціологія. <http://www.socd.univ.kiev.ua/uk/visnik-kiyivskogo-nacionalnogo-universitetu-imeni-tarasa-shevchenka-sociologiya>
4. Державний Комітет Статистики України - www.ukrstat.gov.ua
5. Інститут громадянського суспільства <http://www.csi.org.ua/>
6. Інститут соціології НАН України (електронна бібліотека) http://i-soc.com.ua/institute/el_library.php
7. Київський міжнародний інститут соціології <http://kiis.com.ua/>
8. Мережа аналітичних центрів України <http://www.intellect.org.ua/>
9. Міжнародний центр перспективних досліджень <http://www.icps.kiev.ua/library>
10. Онлайн бібліотека по політології і політ. наукам <http://politics.ellib.org.ua/>
11. Ресурсний центр з соціології, Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна <http://www.sociology.kharkov.ua/> (електронна бібліотека, тексти публікацій, корисні посилання)
12. Український незалежний центр політичних досліджень <http://www.ucipr.kiev.ua/>